

УДК 339.13.025.5:551.510.42(477)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ НА ПРИРОДНІ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ

Мартієнко А.І.

Визначено сутність первинного та вторинного привласнення природних рекреаційно-туристичних ресурсів та обґрунтовано їх структуру. Встановлено специфічні особливості рекреаційно-туристичних природних ресурсів як об'єктів власності та об'єктивні передумови функціонування і розвитку загальнонародного присвоєння рекреаційно-туристичних природних ресурсів як базової, системотворчої форми власності.

Постановка проблеми. Структура різноманіття форм та прав власності на підприємствах, що надають послуги у рекреаційно-туристичній сфері представлена в основному приватною власністю на техногенні фактори виробництва. В той же час природні засоби надання послуг у цій сфері не завжди знаходяться у тій же самій формі власності, що і основні фонди та оборотні активи. Така структура власності на природні та неприродні фактори виробництва сформована і продовжує формуватися під впливом економічних, політичних та соціальних факторів. Зміст відносин власності на природні рекреаційно-туристичні ресурси об'єктивно обумовлюється рівнем усупільнення виробництва, функціональними особливостями надання послуг та товарів рекреаційно-туристичного призначення, їх суспільною значимістю та необхідністю. Розвиток суспільних політичних, правових та економічних відносин потребує адекватний розвиток відносин власності на природні фактори виробництва рекреаційно-туристичної сфери. Виходячи з вищезазначеного постала необхідність визначення методологічних основ реалізації відносин власності на природні рекреаційно-туристичні ресурси

Аналіз публікацій. Питанням розвитку відносин власності та їх впливу на виробничі відносини приділяється багато уваги в роботах С.В. Мочерного, Лазни, В.А. Рибалкіна, В.В. [1,2,3,]. Інституціональні проблеми власності розглядаються в монографіях І.В. Дементьева, В. Р.М. Нуреева [4]. Проблеми розвитку та реалізації відносин власності на природні ресурси розробляються в працях російських вчених – М.Д. Колесова, В.І. Лоскутова [5,6].

Формування завдання дослідження. Розробка методологічних основ реалізації відносин власності на природні рекреаційно-туристичні ресурси.

Викладення основного дослідження. Власність у системі виробничих відносин в рекреаційно-туристичному природокористуванні є основною економічною категорією, що визначає об'єктивні економічні відносини, які складаються в суспільстві в процесі виробництва, розподілу, обміну, та споживання рекреаційно-туристичного продукту і продуктів, вироблених в суміжних з нею секторах національної економіки. Згідно з Конституцією України виключним власником усіх природних ресурсів є народ України, тому ми можемо стверджувати, що власність на природні ресурси є загальнонародною. Це пов'язано з історією привласнення територій. Справа у

тому, що первісно природні ресурси не є результатом праці людей, і не мають вартості. Привласнити людина може тільки ті природні ресурси, в які нею вкладено особисту працю (трудова або ратну). Первинне захоплення території, подальший її захист від загарбників здійснювалися за рахунок фінансових та інших ресурсів усього народу. Це привласнення можна охарактеризувати як первинне. Отже на основі первинного привласнення можна стверджувати, що основною формою власності на природні ресурси є загальнонародна. Вона виступає базовою формою власності на основі якої можуть розвиватися всі інші форми та різноманіття прав власності.

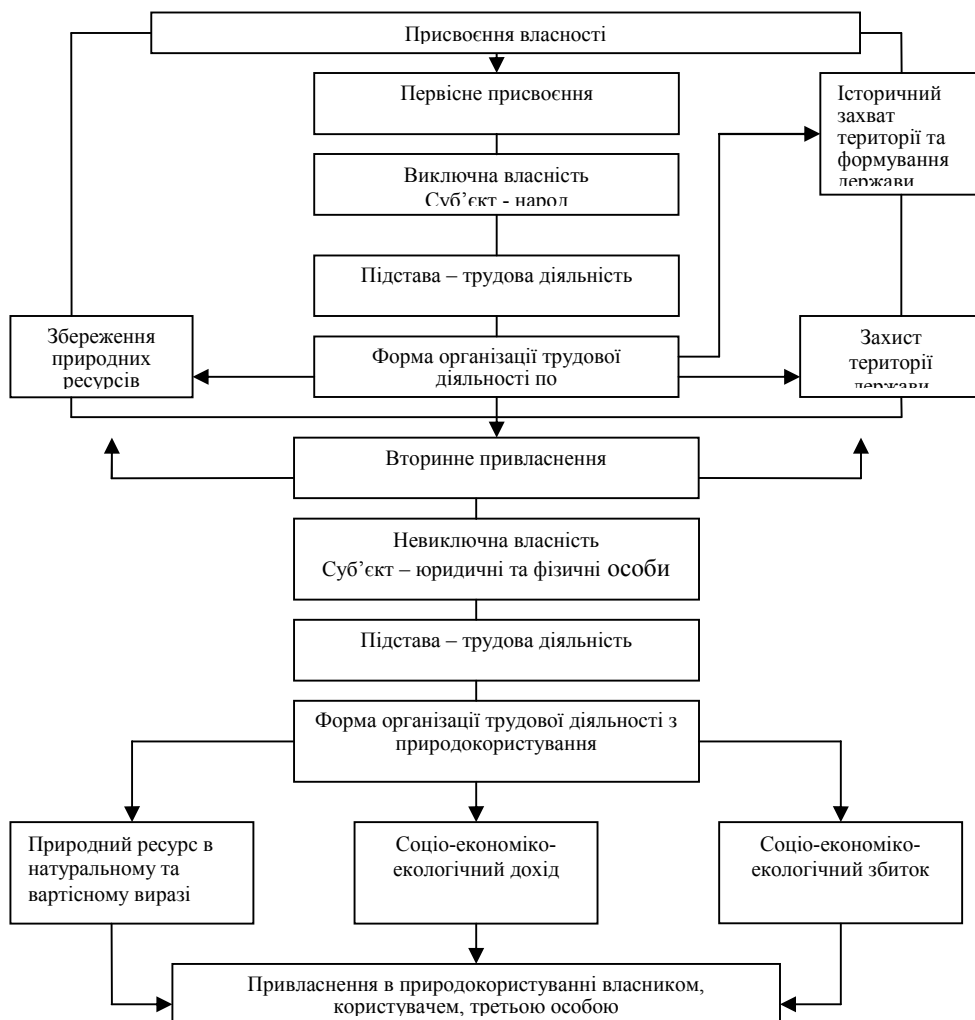

Рис. 1. Структура відносин присвоєння власності на природні ресурси. Вторинним є привласнення природних ресурсів на основі праці, отже в даній ситуації може існувати різноманіття форм та прав власності на природні ресурси. З розвитком виробництва, коли здійснювалося привласнення

природних ресурсів на основі особистої, індивідуальної праці, люди почали відчувати позитивні та негативні ефекти їх використання, тому тільки держава могла діяти в інтересах всього суспільства та акумулювати фінансові ресурси в якості сплачуваних податків, на управління природокористуванням. Тому виразником загальнонародної власності на всі природні ресурси є держава. Як виразник загальнонародної власності держава має найвище право власності – це розпорядження природними ресурсами аж до їх відчуження при будь-якій формі власності (рис.1).

Таким чином, на нинішньому етапі економічного розвитку суспільства державні органи управління здійснюють розпорядження загальнонародними природними ресурсами. На нашу думку, загальнонародна власність на природні об'єкти, що виступають у якості засобів виробництва і життєдіяльності суспільства, повинна розглядатись у двох площинах, кожна з яких містить специфічні особливості самого об'єкту привласнення – природного ресурсу.

Первинне присвоєння природних ресурсів указує на приналежність їх народу та державі, як виразнику інтересів народу.

Вторинне присвоєння – перехід природного ресурсу в приналежність економічно відособленого суб'єкта (юридичної або фізичної особи) на основі трудової діяльності [7].

При розмежуванні рекреаційно-туристичних природних ресурсів між сферами виробництва та їх розподілі по формах і правах власності між економічними суб'єктами необхідно ураховувати їх специфіку як об'єктів власності (рис.2).

Обмеженість природних рекреаційно-туристичних ресурсів по місцю розташування, якісному складу, вичерпності та відновлюваності має визначати форму власності на них та формування системи платежів за їх використання. Природні рекреаційно-туристичні ресурси альтернативні по своєму використанню, так як розміщені на одній території (землі) і можуть використовуватися в промислових, будівельних, транспортних та інших цілях. В даній ситуації тільки держава, як виразник загальнонародної власності, визначає напрями використання рекреаційних ресурсів між різними секторами економіки та шляхи стимулювання розвитку рекреаційно-туристичної сфери. Це обумовлено необхідністю загальнодержавного управління природними рекреаційно-туристичними ресурсами всередині форм власності на них. Іншими словами, при будь-якій формі власності держава повинна формувати систему зобов'язань та обмежень у їх використанні. При будь-якій формі власності на природні рекреаційно-туристичні ресурси їх виключним власником є народ України, який делегує державі управління формами власності та природними ресурсами.

Загальнонародна власність на природні ресурси не обмежується відповідним законодавчим актом, що закріплює ту чи іншу форму власності на природний ресурс, в основі її юридичного закріплення повинні бути покладені об'єктивні економічні закони та об'єктивні передумови її функціонування.

Специфічні особливості рекреаційно-туристичних природних ресурсів, як об'єктів власності в рекреаційно-туристичному природокористування, полягають в такому:

- природні рекреаційно-туристичні ресурси представляють собою об'єкти, що створені природою, не мають вартості і можуть бути присвоєними на основі

трудової діяльності всього народу; - природні рекреаційно-туристичні ресурси маючи загальнонародну форму власності завжди використовуються економічно відособленими суб'єктами економіки – державою, підприємствами, організаціями та домогосподарствами;

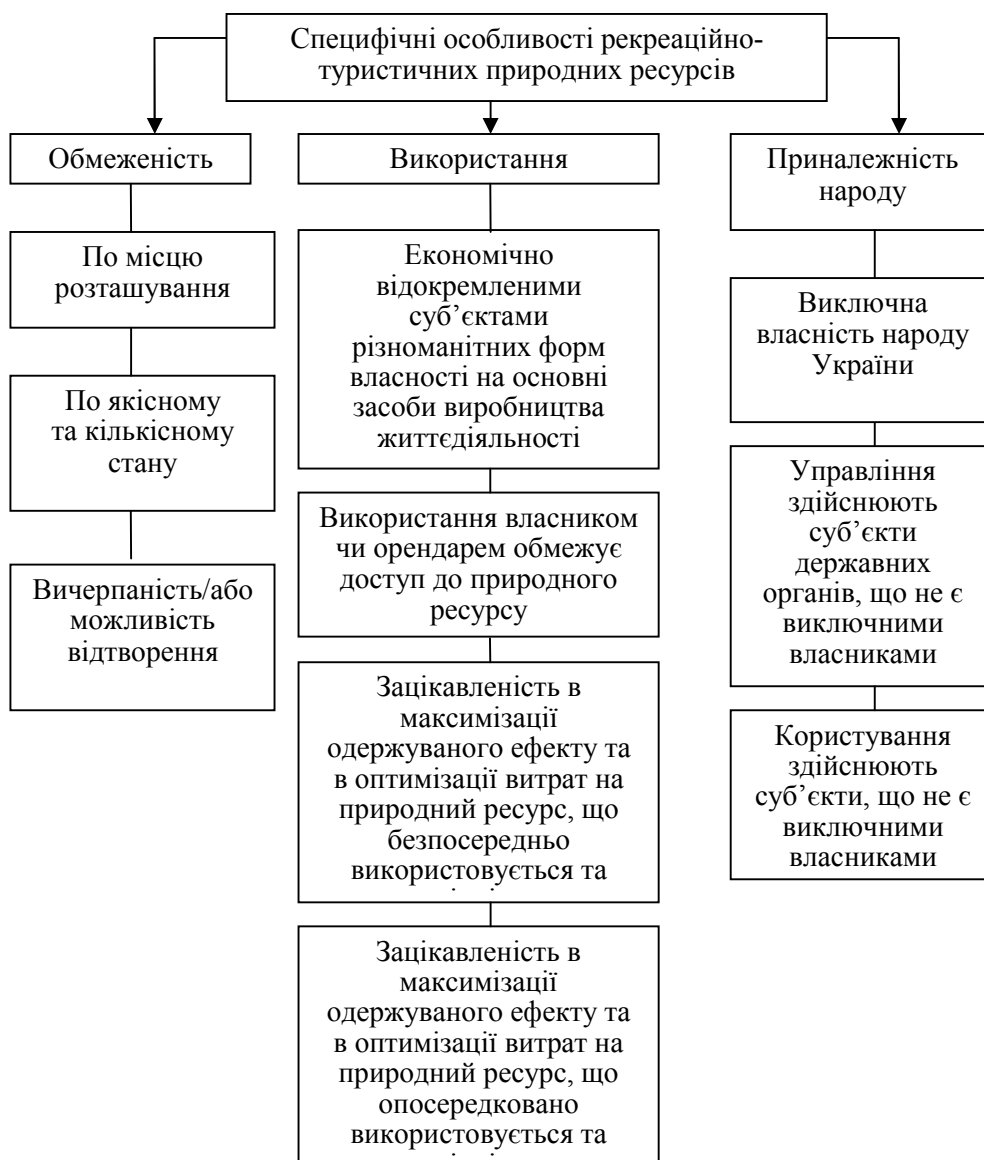

Рис.2 Специфічні особливості рекреаційно-туристичних ресурсів як об'єктів власності.

- природні рекреаційно-туристичні ресурси мають передаватися суб'єктам економіки у власність, користування та розпорядження на визначених економічних та екологічних підставах та обмеженнях і ці процеси повинні підлягати управлінню з боку держави;

- специфіка матеріальної та нематеріальної сфери економіки, життєдіяльності та виробництва суб'єктів призводить до альтернативного використання природних рекреаційно-туристичних об'єктів та виникненню різновекторних інтересів в природокористуванні;

- процеси природокористування мають великі позитивні та негативні 197роф.197ормуван ефекти, що впливають на рекреаційно-туристичні природні ресурси і тому на рівні держави та економічних суб'єктів необхідно розробити організаційно-економічний механізм взаєморозрахунків між суб'єктами, що створюють позитивні або негативні зовнішні ефекти від використання рекреаційно-туристичних природних ресурсів;

- необхідне ефективне нормування використання природних ресурсів та надання відповідних обмежень у споживанні рекреаційно-туристичних природних ресурсів підприємствами та організаціями різноманітних форм власності на техногенні і природні фактори виробництва та домогосподарствам.

Об'єктивні передумови функціонування і розвитку загальнонародного присвоєння рекреаційно-туристичних природних ресурсів як базової, системотворчої форми власності на них:

- історично держава завойовує й захищає територію, на якій існують різноманітні природні ресурси, в тому числі і рекреаційно-туристичні;

- специфіка природних ресурсів полягає в тому, що вони не мають вартості, тому що не створені працею і не можуть бути привласнені без здійснення трудової діяльності;

- рекреаційно-туристичні природні ресурси становлять єдину систему з іншими природними ресурсами і результати їх використання впливають один на одного, та ведуть до привласнення негативних або позитивних внутрішніх та зовнішніх ефектів;

- альтернативність використання рекреаційно-туристичних природних ресурсів всередині сфер рекреаційно-туристичної діяльності та між секторами економіки визначається державою, як виразником інтересів суспільства та розпорядником загальнонародної власності.

Виходячи з об'єктивних передумов функціонування і розвитку загальнонародного присвоєння рекреаційно-туристичних природних ресурсів визначимо основні принципи реалізації загальнонародної власності на них:

- централізований розподіл державою загальнонародних рекреаційно-туристичних природних ресурсів по формах та правах власності між суб'єктами економіки з метою стимулювання раціонального природокористування на основі різноманітних форм власності на природні і техногенні фактори виробництва цієї сфери діяльності;

- управління всіма основними показниками використання, охорони, відновлення та відтворення рекреаційно-туристичних природних ресурсів з єдиного центру в інтересах суспільства на основі економіко-екологічних обмежень форм та прав власності на них, обмежень у їх використанні, забрудненні, тощо;

- самостійність економічно відособлених суб'єктів у виборі форм і прав власності на природні та техногенні фактори виробництва в рекреаційно-туристичній діяльності, способів і засобів використання природних ресурсів відповідно до економіко-екологічних обмежень природокористування в цій сфері;

- державний контроль використання та розподілу форм та прав власності на рівні суб'єктів рекреаційно-туристичної сфери діяльності;

- стимулювання вільних ринкових взаємозв'язків між економічно відособленими суб'єктами природокористування на основі різноманітних форм і прав власності на рекреаційно-туристичні природні ресурси;

- державне стимулювання розвитку ринків, цін, конкуренції за використання рекреаційно-туристичних природних ресурсів на основі державної або приватної (індивідуальної, колективної, акціонерної) форм власності;

- державне управління розвитком форм і прав власності на рекреаційно-туристичні природні ресурси на основі економічних та організаційно-економічних методів;

- загальнонародна власність на природні ресурси визначає необхідність і можливість державних субсидій, фінансування, інвестиції держави в природні ресурси, що перебувають не тільки в державній, але й у недержавних формах власності.

Загальнонародна власність на природні рекреаційно-туристичні ресурси повинна проявлятися в ускладненні форм взаємодії ринку і державного регулювання економіки, в усупільненні позитивних і негативних зовнішніх ефектів природокористування, в інтерналізації внутрішніх позитивних ефектів, взаємозв'язку приватного підприємництва та процесу соціалізації природокористування.

Держава як виразник загальнонародної власності, повинна забезпечити рівний доступ до рекреаційно-туристичних природних ресурсів по наступних напрямках:

- у процесі введення в господарський обіг природного ресурсу;

- зміни державної форми власності на приватне володіння чи користування природним ресурсом;

- встановлення та контроль за виконанням економіко-екологічних обмежень форм власності на природні ресурси.

Висновки. Власність на природні рекреаційно-туристичні ресурси є основним виробничим відношенням у системі природокористування. На основі первісного привласнення території держави за рахунок ресурсів усього народу всі природні ресурси виступають у якості загальнонародної власності, розпорядження якою делеговано державі. Тому держава може встановлювати обмеження у використанні природних рекреаційно-туристичних ресурсів суб'єктів господарювання.

Література

1. Лазня И. Всеобщий закон собственности /И. Лазня, В. Рыбалкин // Экономика Украины. – 2001. - №9. – С.43-50.

2. Мочерный С. Национальный и экономический форум страны /С. Мочерный// Экономика Украины. – 2005. - №10. – С. 4 – 13.

3. Дементьев В.В. Институциональная теория в Украине: направления исследований, особенности, перспективы /В.В. Дементьев //Наук. Праці Донецького НТУ. — Донецьк, 2006. – Вип. №103-1. – С. 17-31.

4. Нуреев Р.М. Проблемы модернизации экономики: концепции, цели, средства / Р.М. Нуреев //Наук. Праці Донецького НТУ. – Донецьк, 2006. – Вип. №103-1. – С.4-17.

5. Колесов Н.Д. Собственность как экономическая категория или о недостаточности дидактической единицы «собственность и хозяйствование» / Н.Д. Колесов, В.И. Лоскутов, Салихов Б.В. // Вестник МГУ. – 2003. – Т6. -№2. – С. 185-188.

6. Лоскутов В.И. Экономические отношения собственности и политическое будущее России /В.И. Лоскутов – Мурманск: МГТУ, 2001. – 160 с.

7. Мартиенко А.И. Теоретические основы развития отношений собственности на природные ресурсы / А.И. Мартиенко – Одесса: ІПРЕЕД НАН України, 2011. – 389 с.

8. Мартиенко А.И. Отношения присвоения природного капитала как основа накопления в природопользовании / А.И. Мартиенко //Економічні інновації: зб. Наук. Праць. – Одеса, 2012. – Вип. №2. – С.166-176.

9. Мартієнко А.І. Відносини власності в природокористуванні як основа сталого розвитку економіки України/ А.І. Мартієнко // Економічні інновації: зб. Наук. Праць. – Одеса, 2013. – Вип. 55. – С. 233-241.

Abstract

Property in the system of industrial relations in recreation and tourism environmental using is a basis of economic categories, which defines the objective economic relations, that consisting in the society in the production process , distribution, exchange and consumption of recreational and tourism product and products that were made in adjacent sectors of the national economy. Based on initial appropriation can be argued that the main form of ownership for natural resources is the nationwide. It serves as basic form of property on which can develop all other forms and diversity of ownership. The secondary is the appropriation of natural resources through work, and in this situation there may be a variety of forms and ownership of natural resources. Nationwide ownership of natural recreation and tourism resources should manifest itself in more complicated forms of interaction between market and state regulation of the economy, in the socialization of positive and negative externalities effects of environmental using, in the internalization of internal positive effects, the relationship of private enterprise and process of socializing the environmental using. Specific features of the tourism and recreation natural resources as objects of property in recreational-tourism purposes environmental using, lies in the fact that natural recreation and tourism resources are the objects that were created by nature, have no value and can be assigned based on the working of all the people; natural recreational and tourism resources having the public ownership are always used by economically separate economic subjects – such as government, enterprises, organizations and households; the natural recreational and tourist resources should be transferred to economic subjects, use and disposal on certain economic and environmental reasons and limitations and these processes should be subject to direction by the state. The state as delegate of public property must provide equal access to recreational and tourist natural resources in the process of entering into economic circulation of natural resources; changes in state ownership to private ownership or using of natural resources; the establishment and control execution of economic and environmental constraints ownership of natural resources.